

мастил, запасних частин, сировини та інших матеріалів за період перевірки, а також про їх надходження і вибуття, своєчасність та достовірність відображення проведених розрахунків з постачальниками за придбані запаси чи надані послуги (виконані роботи), а також зі сплати кредитів та податків; правильності відображення витрат виробництва, повного оприбуткування виробленої продукції, достовірність її калькуляції та оцінку при переробці і реалізації; визначення фінансових результатів; правильності застосування реалізаційних цін, знижок і націнок до них, складання точної, повної та своєчасної звітності в обліку та звітності господарських фактів.

Список використаної літератури:

1. Методичні рекомендації з організації та ведення бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах, затверджені наказом Мінагрополітики від 02.07.2001 р. № 189.
2. Кривоконь О.С. Організація бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах // Економіка АПК. – 2002. – № 7. – С. 122-125.
3. Ватуля І.Д., Гладка Л.О. Організація обліку у фермерських господарствах: Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 312 с.
4. Горьовий В.П. Фермерство України: теорія, методологія, практика: монографія /В.П. Горьовий. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 570 с.

УДК 657.633:631.15

ОРГАНІЗАЦІЯ ОПЕРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ: ТЕОРЕТИКО - ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

*К.П. Приступа, асистент
Луцький національний технічний університет*

Theoretical bases of the organization of operative control are opened, is studied and analysed features of its is standard-legal maintenance.

Раскрыты теоретические основы организации оперативного контроля, изучено и проанализировано особенности его нормативно-правового обеспечения.

Вступ. Кризові явища, корупція, необґрунтованість соціально – економічної політики держави призвели до формування нових підходів в системі менеджменту сільськогосподарського підприємства. Ефективне управління діяльністю стає можливим за умови повсякчасного спостереження за ходом здійснення кожної окремо взятої господарської операції з метою оптимізації витрат та більш економного використання засобів й предметів праці. Така потреба забезпечується оперативним контролем, який проводиться безпосередньо в процесі господарювання та є гарантом якості і своєчасності інформації для прийняття рішень.

Постановка задачі. Оперативний контроль, що дозволяє своєчасно реагувати на виявлення відхилень та приймати відповідні коригувальні заходи по їх усуненню, відіграє ключову роль в забезпеченні ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств. Саме на цьому зауважують О.Ю Редько, І.І. Пилипенко, Т.О. Каменська: «Для того, щоб всі успішно функціонували, збільшували обсяги виробництва продукції та знижували її собівартість, раціонально використовували за призначенням матеріально – грошові засоби, виконували свої обов'язки щодо погашення боргів постачальникам та державі, правильно організовували та вели бухгалтерський облік, виникає потреба в щоденному внутрішньогосподарському контролі та аналізі. Контроль як функція управління надає змогу своєчасно виявити і усунути ті умови і чинники, які не сприяють ефективному веденню виробництва і досягненню поставленої мети» [8, с. 23].

Про зростання значення функції оперативного контролю як ефективного засобу управління свідчать останні результати наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених. Серед них: Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, Н.Г. Виговська, В.М. Жук, М.Я. Дем'яненко, В.А. Дерій, І.К. Дрозд, Є.В. Калюга, Г.Г. Кірейцев, В.Г. Лінник, Ю.Я. Литвин, Л.В. Нападівська, О.А. Петрик, Л.В. Сотнікова, Р.Б. Чейз, В.О. Шевчук та інші. Науковці звертали увагу на визначення місця і функціонального призначення оперативного контролю, досліджували його інформаційне забезпечення, категорії та показники. Але, питанню організації оперативного контролю на сільськогосподарських підприємствах не приділялось належної уваги. Тому, вважаємо за необхідне вивчити та узагальнити теоретичні основи організації контролю загалом, проаналізувати нормативно – правову базу щодо його здійснення, а також дослідити проблеми організації оперативного контролю в практичній діяльності підприємств галузі.

Результати. Організація оперативного контролю на сільськогосподарських підприємствах – це складний багатоступеневий процес, який вимагає детального вивчення теоретичних основ щодо сутності та ролі організації в системі управління, а також з'ясування впливу специфічних особливостей сільськогосподарської галузі на формування основних організаційних засад оперативного контролю.

Процес організації оперативного контролю в сучасних умовах господарювання є досить невивчених напрямком вітчизняної науки. Ситуація пояснюється історичними передумовами та державними перетвореннями в країні. В період планово - адміністративної економіки, що характеризувалась суворим державним наглядом за всіма напрямками діяльності підприємств, вагоме місце займав всеохоплюючий народний контроль. Основними його організаційними і методичними прийомами було проведення раптових перевірок, звірок, інвентаризацій та оглядів, які в сукупності формували систему оперативного контролю. Значення оперативного контролю в соціалістичному суспільстві зростало серед всіх гілок влади та сфер управління. Його роль в досягненні високих результатів господарювання, збереженні та розвитку соціалістичних норм та настроїв трудящих сформувала достатні підстави для пошуку методів та підходів впровадження його в практику сучасних підприємств.

Перебудова форм та відносин власності обумовила деформацію системи управління і, як наслідок, зміну системи контролю на підприємствах Пострадянського світу. Розвиток приватного та колективного секторів й практично повне зникнення державного спричинили формування нових підходів до побудови системи контролю, в тому числі становлення і розвитку оперативного контролю.

Результати наукових досліджень впродовж останніх десятиріч свідчать про значні розробки та досягнення в галузі контролю. Достатньо уваги було приділено організаційними засадам внутрішньогосподарського контролю та аудиту. Однак, організація оперативного контролю висвітлена оглядово, про що говорить незначна кількість наукових праць та літературних джерел з цього питання. Для проведення комплексного дослідження його організаційних засад необхідно вивчити та узагальнити основи організації контролю загалом з метою з'ясування їх відповідності ознакам, меті та завданням оперативного контролю.

Дослідження поглядів науковців щодо сутності поняття «організація» та «організація контролю» представлені у таблиці 1.

Аналіз та узагальнення існуючих наукових поглядів дозволи встановити, що під організацію часто розуміють об'єднану діяльність людей; стан, вид системи; елемент управлінської системи; внутрішню впорядкованість; сукупність явищ, процесів, дій; сукупність взаємозалежних стадій (етапів) та інше. В результаті можна зробити висновок, що організація – це важливий елемент управління, а оскільки контроль є ключовою функцією управління, то його належна організація сприяє високій ефективності діяльності підприємств.

Таблиця 1

Визначення поняття «організація» та «організація контролю» в літературних джерелах

№ з/п	Автор, джерело	Визначення
1	2	3
1.	Економічна енциклопедія	Сукупність процесів або дій, які викликають об'єднання елементів, частин у ціле, утворення життєздатної, стійкої системи; це внутрішня впорядкованість, взаємодія відносно незалежних частин цілого, зумовлені його будовою та загальною метою [2, с. 230].
2.	О. Богданов	«Будь – яка людська діяльність об'єктивно є організовуючою або дезорганізовуючою. Найчастіше термін «організувати» - означає групувати людей для будь – якої мети, координувати та регулювати їх дії в дусі доцільної єдності» [4].
3.	Г. Соловійов	Функціональним призначенням організації як процесу є створення нових або удосконалення раніше створених і функціонуючих систем будь – якого типу [14, с. 8].
4.	Р.А. Белоусов, А.А. Модин	Заздалегідь визначаючи задачі, зміст, послідовність та строки здійснення необхідних робіт, організація усуває надлишкові витрати часу, виникнення різного роду збоїв в діяльності трудових колективів [1, с. 86].
5.	Н.Г. Виговська	Організація контролю – це складне поняття, яке виражає взаємозв'язок двох тлумачень: організація як впорядкованість взаємопов'язаних елементів та організація як сукупність цілеспрямованих контрольних процесів і дій [3, с. 348].
6.	В.П. Пантелєєв	Під організацією внутрішньогосподарського контролю розуміє стійку, впорядковану сукупність підрозділів з контролю (осіб, які виконують контроль), з їх ієрархічними взаємозв'язками, що відображають впорядкованість як по вертикалі, так і по горизонталі управління [12, с. 231].
7.	Т.П. Смержанюк, Т.В. Шрам, В.Є. Труш	Організація внутрішньогосподарського контролю – це впорядкування взаємозв'язків системи контролю та процесу виробництва, в рамках якого здійснюються конкретні заходи [13, с. 36].
8.	Ю.Я. Литвин	Організація внутрішньогосподарського контролю в сільськогосподарських підприємствах спрямована на досягнення максимальної економічної ефективності виробництва при мінімальних затратах праці і коштів, спираючись на матеріальну зацікавленість працівників у результатах своєї праці [10, с. 122].

В.І Ленін, досліджуючи роль контролю в управлінні соціалістичною власністю, приділяв увагу і його організації. Мислитель зазначав, що організація контролю в широкому розумінні слова включає в себе наступні елементи: розробка заходів по виконанню прийнятого рішення; вибір основних шляхів реалізації; чіткий порядок постановки прийнятого на контроль рішення; визначення характеру і строків періодичної перевірки; залучення до контролю широкого активу громадськості; підведення підсумків реалізації постановки та інформування про це; аналіз підсумків проведеного контролю і висновки про них [9, с. 127]. Більшість із запропонованих елементів організації є актуальними і сьогодні при здійсненні оперативного контролю. Вони передбачають дотримання чіткості виконання завдань посадовими особами, посилення відповідальності, дотримання етичних норм та правил поведінки, що є одними із основних принципів оперативного контролю. Але, вважаємо недоцільним та фактично неможливим застосування широкого кола громадськості при здійсненні контролю в сучасних умовах. Досягти всебічної гласності контролю було реальним в часи проведення досліджень В.І. Леніна, так як держава в той час вимагала дотримання такого принципу і сама брала на себе зобов'язання по виконанні такого завдання. Сьогодні, коли рівень гласності щодо проведення контрольних заходів та оприлюднення результатів контролю обумовлюється потребами та інтересами іншого власника, здебільшого приватного, роль та участь громадськості обмежується або ліквідується повністю.

Сучасні дослідники організації контролю (Н.Г. Виговська, В.П. Пантелеєв, Т.П. Смержанюк, Т.В. Шрам, В.Є. Труш, Ю.Я. Литвин та інші) до її характерних ознак відносять спрямованість та впорядкованість. Вважаємо, що ці риси є прийнятними та необхідними для якісного становлення системи оперативного контролю. Дієвість організаційних засад, а саме спрямованості на конкретний результат та впорядкованості елементів й етапів контрольного процесу, забезпечать підвищення ефективності всієї діяльності, окремих структурних підрозділів, посилення відповідальності, економного витрачання ресурсів підприємства та обґрунтованого прийняття управлінських рішень.

Окрім аналізу та оцінки енциклопедичних видань і наукової літератури комплексне дослідження організації оперативного контролю передбачає розкриття основних положень законодавчих та нормативних документів усіх рівнів щодо даного питання. Характеристика та вимоги до організації контролю згідно міжнародних та національних нормативних актів згруповані та представлені у таблиці 2.

Таблиця 2

Характеристика та вимоги до організації контролю згідно міжнародних та національних нормативних актів

№ з/п	Нормативно – правовий документ	Характеристика	
		2	3
1.	Стаття 1 Лімської декларації керівних принципів контролю, прийнятої 9 Конгресом Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю (INTOSAI) у 1977 році,	Організація контролю є обов'язковим елементом управління суспільними фінансовими ресурсами, оскільки результатом такого управління є відповідальність перед суспільством [3, с. 346].	
2.	Стандарт «Інтегрованої (концептуальної) основа внутрішнього контролю», що розроблена американським Комітетом спонсорських організацій Комісії Тредуея (COSO),	Організації можуть оцінити й визначити шляхи вдосконалення систем контролю. COSO визначає внутрішній контроль як процес, здійснюваний радою директорів компанії, менеджментом, іншим персоналом, для забезпечення розумної гарантії досягнення таких цілей: ефективність та економічна доцільність операцій; надійність фінансового звітування; узгодженість із відповідними законами та нормативами [7].	
3.	Міжнародний стандарт аудиту 610 «Розгляд роботи внутрішнього аудиту».	До елементів системи внутрішнього аудиту відносять: моніторинг внутрішнього контролю; перевірка фінансової і господарської інформації; перевірка економічності та продуктивності діяльності, включаючи не фінансові заходи контролю суб'єкта господарювання; перевірка законів, нормативних актів та інших зовнішніх вимог, а також політики, директив управлінського персоналу та інших внутрішніх вимог [11, с. 684].	
4.	Закон України «Про підприємства в Україні»	Внутрішній контроль організовується (створюється) для задоволення внутрішніх користувачів економічної інформації, а порядок і методика його здійснення, цілі і завдання визначаються потребами саме цих користувачів [6].	
5.	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Відповідальність за ведення бухгалтерського та внутрішньогосподарського обліку покладається на керівника. Також, стаття 10 цього Закону передбачає «для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства зобов'язані проводити інвентаризацію активів і зобов'язань...» [5].	

Узагальнення та оцінка положень основних нормативних актів стосовно організаційних засад внутрішнього контролю свідчить, що за кордоном, в країнах з розвиненою ринковою економікою, приділяється більше уваги впровадженню ефективних механізмів внутрішнього контролю. Крім того, визначені чіткі принципи його дії, категорії, елементи, відповідальність та

повноваження суб'єктів, передбачено створення гнучких моделей контролю з метою забезпечення потреб управлінського персоналу. Вітчизняне законодавство суттєво відстає від західних стандартів щодо організації ефективно діючого внутрішнього контролю, що накладає відбиток на економіку підприємств та країни в цілому. Тому, сьогодні гостро стоїть проблема у розробці основних організаційних засад контролю з врахування результатів наукових досліджень, позитивного зарубіжного досвіду з обов'язковим аналізом його щодо пристосування у вітчизняній практиці, та врахуванням специфіки діяльності кожного окремо взятого підприємства чи галузі.

Розкриття організаційних засад оперативного контролю не передбачене на законодавчому рівні зарубіжних країн та України. Але, він як «серцевина» чи фундаментальна основа внутрішнього контролю має враховувати вимоги до його організації. Отже, враховуючи загальнонаукове розуміння поняття «організація», її роль в системі управлінні, значення організації контролю, в тому числі внутрішньогосподарського в результативності господарювання, а також беручи до уваги зміст, мету, завдання та особливості оперативного контролю, вважаємо, що організація оперативного контролю – це комплекс цілеспрямованих заходів, впорядкованих за характером здійснення і термінами проведення, відповідає поточній господарській ситуації та потребам управління на кожен момент.

Раціональність організації оперативного контролю на сільськогосподарських підприємствах полягає у максимальному врахуванні теоретичних основ, практичних рекомендацій дослідників даного науково напрямку, а також, безумовно положень нормативних документів. Дотримання основних принципів становлення і функціонування системи оперативного контролю забезпечать йому якісне та ефективне здійснення відповідно власної мети та цілей управління.

Впровадженню системи оперативного контролю на сільськогосподарських підприємствах передуює аналіз організації виробництва, вивчення технологічних процесів, з'ясування структури управління. Тому організація оперативного контролю в сільському господарстві залежить від низки загальних та специфічних для даної галузі чинників. До загальних слід відносити: організаційно – правову форму підприємства, складність організаційної та виробничої структури, доцільність охоплення контролем різних аспектів діяльності, фінансову ресурсозабезпеченість, обсяги діяльності, розміри підприємства. Специфічними, для сільськогосподарських підприємств, вважаємо є: відносини власності, кадрове забезпечення, види діяльності, технологія виробництва, особливості оподаткування, пільгове кредитування, цільові державні підтримки, залежність від природного середовища.

Висновки. Отже, дослідження теоретичних основ організації контролю та аналіз його нормативно – правового забезпечення показали необхідність врахування їх при впровадженні та становленні ефективно діючої системи оперативного контролю. Крім того, доведено доцільність розробки внутрішніх регламентів по регулюванню процесу контролю безпосередньо на підприємствах. Вивчення специфіки виробництва сільськогосподарської продукції та особливостей діяльності підприємств галузі дозволили виокремити загальні та специфічні чинники, що мають беззаперечний вплив на побудову системи оперативного контролю на селі і потребують врахування при його здійсненні. Разом з тим, реалії практики обґрунтовують необхідність подальших досліджень в напрямку вирішення проблемних питань методичного та інформаційного забезпечення оперативного контролю в сільському господарстві.

Список використаної літератури:

1. Белоусов Р.А., Модин А.А. Учитесь работать и хозяйствовать по – новому: (Беседы об управлении). – М Экономика, 1988. – 176 с.
2. Богданов А.А. Тектология (Всеобщая организационная наука). Кн. 1-2. – М. Экономика, 1989.
3. Виговська Н.Г. Господарський контроль в Україні: теорія, методологія, організація: Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 532 с.

4. Економічна енциклопедія: У трьох томах Т. 2 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 848 с.
5. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16 липня 1999р. №996-ХІІ // Бухгалтерський облік і аудит. – 1999. – № 6. – С. 3-8.
6. Закон України “Про підприємства в Україні” від 27 березня 1991р. № 887-ХІІ. – ВВР.
7. Івахненко С.В. Нормативне забезпечення автоматизації корпоративного фінансового контролю: світовий досвід/ С.В. Івахненко // Фінанси України. – 2008. – № 10. – С. 95-104.
8. Каменська Т.О. та ін. Облік, аналіз та внутрішній аудит витрат виробництва: Навч. посіб. / к.е.н., доцент каф. Бух. Обліку та аудиту ДАСОА Т.О. Каменська, д.е.н., проф., ректор ДАСОА, засл. Економіст України І.І. Пилипенко, к.е.н., проф.. Національного Центру обліку та аудиту ДАСОА О.Ю. Редько. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2007. – 128 с.
9. Ленин В.И. Полное собрание сочинений. – т. 44.
10. Литвин Ю.Я. Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу в сільському господарстві: Навч. Посібник. – К.: Вища шк., 1993. – 301с.: іл.
11. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: Видання 2006 року / Пер. з англ. мови О.В. Селезньов, О.Л. Ольховікова, О.В. Гик, Т.Ц. Ширашидзе, Л.Й. Юрківська, С.О. Куліков. – К.: ТОВ «ІАМЦ АУ «СТАТУС», 2006. – 1152 с.
12. Пантелеєв В.П. Концепція внутрішньогосподарського контролю діяльності підприємств: методологія, організація, розвиток. Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д.е.н. – К.: 2009. – 33 с.
13. Смержонюк Т.П. та ін. Внутрішній контроль в процесі управління виробництвом: Навчальний посібник / Т.П. Смержонюк, Т.В. Шрам, В.Є. Труш / За ред. В.Є. Труша. – К., 2009. – 284 с.
14. Соловьев Г.А. Экономический контроль: теоретический аспект // Бухгалтерский учет. – 1990. – № 5. С. 8-11.

УДК 657.6.012.16

МЕТОДИКА ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*А.Є. Рубан, к.ю.н., Л.В. Гончар, ст. викладач
Слов'янський державний педагогічний університет*

В статье определено понятие методика экспертного исследования операций сельскохозяйственных предприятий, описаны наиболее распространенные операции с признаками злоупотреблений на сельскохозяйственных предприятиях. Предложена методика проведения экспертного исследования конкретных нарушений и злоупотреблений в сфере сельскохозяйственного производства.

The concept of methodology of expert analysis of operations of agricultural enterprises is certain in the article, the most widespread operations are described with the signs of abuses on agricultural enterprises. Methodology of realization of expert research of concrete violations and abuses is offered in the field of agricultural production.

Вступ. Сільське господарство є найважливішою складовою частиною агропромислового комплексу. Перехід до ринкових відносин у сільськогосподарському виробництві у подальшому сприяє ефективній діяльності багатьох суб'єктів господарювання різних галузей народного господарства. Однак постійні зміни законодавства призводять до того, що кількість правопорушень в економіці в цілому, і в галузі сільськогосподарського виробництва зокрема, не зменшується, а їх наслідки приймають все більш загрозливий характер.

Постановка задачі. В умовах реформування економіки, що відбувається з часу набуття Україною незалежності, важливою складовою її переведення на ринкові відносини є сучасна аграрна політика держави. Вона повинна бути спрямована на удосконалення виробничих процесів в агропромисловому комплексі на основі здійснення економічних відносин на підставі